

۷۸- از سرپرسی کاکس به لرد کوزن ۲۲ / ۴۵ / ۱۹۲۰

گزارشی است در باره اوضاع انزلی و رشت پس از افتادن آنها بدست قوای بالشویک. سرپرسی کاکس در گزارش خود اضافه می کند که در ارتباط با همین قضایای شمال ایران جلسه مشاوره ای با نمایندگان سیاسی دول خارجه مقیم تهران داشته است. کلودار سفارت روسیه تزاری مقیم تهران (شنا به تلگراف کاکس) تصمیم به ترك تهران گرفته است.

۷۹- از سرپرسی کاکس به لرد کوزن ۲۲ / ۴۵ / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران جریان مصاحبه خود را با رئیس الوزراء (و ثوق الدوله) و کفیل وزارت امور خارجه (متصور الملک) به اطلاع لرد کوزن می رساند. پیشنهاد مقامات عالیه رتبه ایرانی این بوده که دولت ایران، در قبال تجاوز بالشویکها، از متفقین تقاضای کمک بکند، اعتراض خود را به جامعه ملل تسلیم دارد، یا اینکه مستقیماً با روسها وارد مذاکره بشود.

۸۰- از لرد داربی به لرد کوزن ۲۲ / ۴۵ / ۱۹۲۰

در این سند لرد داربی به لرد کوزن اطلاع می دهد که وزیر خارجه ایران (ضرت الدوله) که ماکن در پاریس منتظر دریافت نظرات و رهنمودهای وی در قبال حمله شورویها به خاک ایران است.

۸۱- از سرپرسی کاکس به لرد کوزن ۲۳ / ۴۵ / ۱۹۲۰

در این سند سرپرسی کاکس تقاضای دولت ایران را (که از بیرون بردن قوای بریتانیا از خراسان عیناً خودداری شود تا نیت حقیقی شورویها از حمله به خاک ایران مشخص گردد) به اطلاع لرد کوزن رسانده است.

۸۲- از لرد داربی به لرد کوزن ۲۵ / ۴۵ / ۱۹۲۰

در این سند لرد داربی (سفیر بریتانیا در پاریس) تفسیرات جراید فرانسه را که عموماً از دچار شدن انگلستان به آشکالات سیاسی در شمال ایران اظهار مسرت و خوشنودی کرده اند و خصومت علنی آنها را نسبت به قرارداد اخیر ایران و انگلستان (قرارداد ۱۹۱۹) به اطلاع لرد کوزن می رساند.

۸۳- از لرد کوزن به سرپرسی کاکس ۲۷ / ۴۵ / ۱۹۲۰

در این سند لرد کوزن جریان مصاحبه خود را با وزیر خارجه ایران (پس

از بازگشت وی به لندن از پاریس) به اطلاع سرپرستی کاکس در تهران می‌رساند، سیاستی را که کابینه و ثوق‌الدوله در قبال تجاوز شورویها باید اتخاذ کند به وی (وزیر مختار بریتانیا) ابلاغ می‌کند، ضمناً به اولیای دولت ایران اجازه می‌دهد نسبت به اشغال خاک کشورشان نزد مقامات سیاسی شوروی در مسکو اعتراض کنند. در پایان این مضمحه به دولت ایران توصیه شده از قرارداد ایران و انگلیس (قرارداد ۱۹۱۹) پشیمانی کند و آن را هر چه زودتر به تصویب مجلس برساند.

۸۴- از سرپرستی کاکس به لرد کوزن ۲۸/۴۵/۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران به لرد کوزن گزارش می‌دهد که مسوول چیرمین وزیر خارجه شوروی به اعتراض اخبر دولت ایران (در پاره گلوله پاران پندرانزلی) پاسخ داده است. لحن نامه چیرمین (طبق گزارش کاکس) دوستانه بوده و نشان می‌دهد که با التوبیکها قصد پیشروی اضافی در خاک ایران را ندارند.

۸۵- از سرپرستی کاکس به لرد کوزن ۲۸/۴۵/۱۹۲۰

در این سند سرپرستی کاکس به لرد کوزن اطلاع می‌دهد، که وثوق‌الدوله نوشت نامه امیرافغان را به احمدشاه در اختیارش قرار داده است. در این نامه امیرافغان اظهار تمایل کرده است که روابط دوستانه متقابل میان ایران و افغانستان برقرار و سفرای کبار میان دو کشور مبادله گردد. امیرافغان در نامه خود به علل و انگیزه‌های منعی نیز که مستلزم استقرار روابط دوستانه میان ایرانها و افغانیهاست به ناکه اشاره کرده است.

۸۶- از لرد کوزن به سر جرج گراهام (کاردار سفارت بریتانیا در پاریس)

۱۹۲۰/۴۵/۳۱

در این سند لرد کوزن خلاصه مصاحبه خود را با سفیر کبیر فرانسه در لندن (مسیو کلمبون) به اطلاع سر جرج گراهام می‌رساند و می‌نویسد که در جریان این مصاحبه نظر سفیر کبیر را به نحوه رفتار وزیر مختار فرانسه در تهران (مسیو پونن) که کمافی‌السابق خصمانه است جلب و قول سابق مسیو کلمبون را که جلو این گونه رفتار در آئینه گرفته خواهد شد به وی یادآوری کرده است.

۸۷- از سرپرستی کاکس به لرد کوزن ۳ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران جریان ورود احمدشاهرا به تهران

پس از پایان مسافرت یازده ماهه اش در اروپا) به لرد کوزن گزارش می‌دهد و می‌نویسد که از شاه پذیرائی گرم و مجلل هنگام ورود به پایتخت پس آمد جز اینکه در چند نقطه از مسیر ملوکانه دانشجویان علیه قرارداد ۱۹۱۹ ایران و انگلیس تظاهراتی انجام دادند که بنا به عقیده وزیر مختار پاریس و محرک آن تظاهرات، سفارت فرانسه در تهران بوده است.

۸۸- از لرد کوزن به سرپرستی کاکس ۳/ ژوئن / ۱۹۲۰

تلگرافی است خصوصی از لرد کوزن به سرپرستی کاکس که در آن مأموریت جدید کاکس را به عنوان کمیسر عالی بریتانیا در عراق به وی تبریک گفته و از خدمات مهم و قابل تمجیدش در ایران (عقد وامضای قرارداد ۱۹۱۹) اظهار تشکر و قدردانی کرده است.

۸۹- از لرد کوزن به سرپرستی کاکس ۵/ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند لرد کوزن به کاکس اطلاع می‌دهد که وزارت جنگ بریتانیا مصر است که دستور العمل سابق آنها (دایر به تخلیه تبریز از قوای نظامی بریتانیا) گماکن اعتبار دارد و باید اجرا گردد.

۹۰- از مستر بالفور به لرد هاردینگ ۵/ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر بالفور از لرد هاردینگ خواهش می‌کند پیش از تشکیل اجلاس آنی جامعه ملل، سفیر کبیر فرانسه در لندن (مسیو کامبون) را ملاقات و وضعیت حقیقی بین‌المللی را که پس از تسلیم شدن اعتراضی نصرت الدوله به جامعه ملل (در شکایت از حمله شورویها به بندر انزلی) ایجاد شده است برای سفیر کبیر تشریح نماید. طبق نوشته مستر بالفور، افکار عمومی و رفرانس جدا بر این عقیده است که انگلیسها فیروز میرزا را به دادن این اعتراض تشویق کرده‌اند. ضمیمه این سند یادداشتی است از لرد هاردینگ به لرد کوزن دایر به مصاحبه اش با مسیو کامبون

۹۱- از سرپرستی کاکس به لرد کوزن ۶/ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند سرپرستی کاکس به لرد کوزن اطلاع می‌دهد که برای حراست از مرزهای ایران هیچ اقدامی بدون دریافت قول کمک مالی از طرف بریتانیا، مقدور نیست. هر نوع تاخیر در دادن این قول، و هر نوع اقدام برای بیرون بردن قوای نظامی بریتانیا از خاک ایران، بقای وثوق الدوله را در مسند نفست و زبری غیرممکن خواهد ساخت.

۹۲- از لرد کرزن به سرپرستی کاکس / ۷ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن به وزیر مختار بریتانیا در تهران اطلاع می‌دهد که اسلحه و مهمات به بهای ۵۰۰۰۰۰ لیره برای حکومت ایران سفارش داده شده است. اما خزانه‌داری بریتانیا با ارسال بیشتر از این میزان مخالف است تا موقعی که مستشار کل داری (مستر آرمهتاز - اسمیت) نظر خود را درباره احتیاجات سایر رسته‌های ارتش که قیمت آنها باید از محل وام دو میلیون لوره‌ای تأمین گردد صریحاً ابراز داد. لرد کرزن در تلگراف خود به سرپرستی کاکس این نکته را نیز اشعار می‌دارد که از طرفی وزارت خارجه به خزانه‌داری بریتانیا اطلاع داده شده است که هر نوع تاخیر در ارسال اسلحه به ایران ممکن است به نتایج وخیم بینجامد. لرد کرزن در تلگراف خود از سرپرستی کاکس می‌خواهد که نظر مستشار کل داری را در این باره هر چه زودتر دریافت و به لندن متخایره کند.

۹۳- از لرد کرزن به سرپرستی کاکس / ۷ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن به سرپرستی کاکس اطلاع می‌دهد که وزیر خارجه ایران (نصرت‌الدوله) عقیده دارد که باید به شاه فشار آورد حال آنکه وارد تهران شده حمایت خود را از حکومت و ثوق الدوله به طور علنی ابراز دارد و شورای منا دید کشور را برای تصویب اقدامات ملوکانه (در خیاب مجلس) احضار نماید. نیز باید به شاه فشار آورده شود که ژنرال استراسلسکی را هر چه زودتر از مقام فعلی منصرف سازد.

۹۴- از سرپرستی کاکس به لرد کرزن / ۸ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران نکات زیر را به استحضار لرد کرزن می‌رساند:

۱- جریان مصاحبه‌اش با شاه که در ضمن آن اعلی حضرت قول داده است دوستی خود را نسبت به انگلستان حفظ کند، از کابینه و ثوق الدوله و از سیاست همکاری با انگلستان (خط مشی اساسی کابینه و ثوق) حمایت بعمل آورد.

۲- جریان مصاحبه خود رئیس الوزراء (و ثوق الدوله) با شاه که در ضمن آن اعلی حضرت، علی‌رغم رفتار و روش دوستانه‌اش، حاضر نشده است قول قطعی دایر به ایفای خواسته‌های وی بدهد و به جای آن دوباره مسئله مطالباتش را از دولت پیش کشیده است. سرپرستی کاکس در پایان تلگراف

خود اظهار امیدواری می‌کند که شاید وزیر مختار جدید بریتانیا (مستر نورمن) با استفاده از نفوذی که در نتیجه همسفری پاشاه موجود معظمه پیدا کرده است بتواند از توسعه شکاف میان اعلیٰ حضرت و رئیس الوزراء جلوگیری کند.

۹۵- از سرپرسی گاکس به لورد کوزن ۱۰ / ژوئن / ۱۹۲۰

این سند معنوی مفاد سه فقره تلگرافی است که از طرق کمیته سرخ انقلابی گیلان (مستقر در رشت) به ملت ایران و به رؤسای هیئتهای نمایندگان خارجی در تهران منجمله شده است و تاسیس «جمهوری شوروی گیلان» را به آنها اطلاع می‌دهد.

در همه این تلگرافها قرارداد ایران و انگلیس (قرارداد ۱۹۱۹) به شدت تخطئه و محکوم شده است.

۹۶- از مستر آلیفنت به لورد کوزن ۱۰ / ژوئن / ۱۹۲۰

این سند، گزارشی است از مذاکرات حضرت الدوله با مستر آلیفنت (مدیر کل دائره امور شرق و ایران در وزارت خارجه انگلیس)، رئیس مسائلی در این مذاکرات مطرح شده عبارتند از:

۱- شکایت ایران به جامعه ملل درباره تجاوز نظامی شورویها به ایران و اشغال انزلی، نتایج احتمالی اجلاس آمسی جامعه ملل، و اقداماتی که ممکن است در این باره صورت گیرد.

۲- علی‌رغم رویه نامساعد دولت فرانسه نسبت به این موضوع (طرح شکایت ایران در جامعه ملل) و باوصف اینکه دولت بریتانیا نیز حاضر نیست به طور جدی از شکایت ایران پشتیبانی کند حضرت الدوله کماکان مصمم است عرضحال خود را به جریان اندازد.

۳- مسئله ارسال پاسخ به تلگراف چهچرین (وزیر خارجه شوروی) که در آن راجع به علت حضور قسوامی نظامی بریتانیا در ایران توضیح خواسته شده.

۹۷- از مستر نورمن (وزیر مختار جدید بریتانیا در تهران) به لورد کوزن ۱۱ /

ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار جدید بریتانیا:

۱- تکرانی شاه را از خطری که پس از تشکیل جمهوری خودمختار گیلان متوجه پایتخت شده است.

۲- نظر فرمانده نورپرفورت را دایسر بر اینکه قادر به دفاع از پایتخت است مشروط بر اینکه نیروهای تحت فرماندهی اش با اعزام یک تیب اضافی تقویت شود.

۳- تقاضای مجدد وثوق الدوله را برای ارسال پول و مهمات، و بالاخره:

۴- نظر خود را در این باره که ادامه وضع جاری منجر به سقوط کابینه وثوق الدوله خواهد شد همه را یکجا به اطلاع لرد کرزن رسانده است.

۹۸- از لرد چلمز فور (نایب السلطنه هند) به مستر مونتنگو (وزیر امور هندوستان در کابینه بریتانیا) ۱۱ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مضمون تلگرافی که قرار بوده از طرف سلطان احمد شاه در جواب نامه امیر افغان (موضوع سند شماره ۸۵) مخابره شود به وزیر امور هندوستان در لندن پیشنهاد شده است.

۹۹- از مستر نورمن به لرد کوزن ۱۳ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن تکست مساعی وثوق الدوله را برای جلب موافقت شاه با نقشه‌ای که انگلیسها برای حل مسئله لشکر قزاق طرح کرده بودند به اطلاع لرد کرزن رسانده است. خود شاه (به گفته وثوق الدوله) پیش از حرکت به اروپا به ژنرال استراسلسکی دستور داده بوده است که در غیاب وی از هیچ حکمی دایر به انفصال از مقام فرماندهی لشکر قزاق اطاعت نکند.

۱۰۰- از مستر نورمن به لرد کوزن ۱۳ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به تلگرافهای سابق سفارت انگلیس (موضوع اسناد شماره ۹۴ و ۹۹) لرد کرزن اطلاع می‌دهد که وثوق الدوله تصمیم گرفته از مقام نخست وزیری استعفا بدهد به دو دلیل: یکی اینکه وضع مزاجی اش برای ادامه کار مناسب نیست و دیگر اینکه اعتماد شاه از او ظاهراً سلب شده است.

در این سند چندین راه مختلف برای ابقای کابینه وثوق الدوله پیشنهاد شده است. وزیر مختار در پایان گزارش خود به علل مشغوریت کابینه وثوق نیز اشاره می‌کند.

۱۰۱- از مستر نورمن به لرد کوزن ۱۴ ژوئن ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن تفصیل مصاحبه خود را با کفیل وزارت خارجه

(منصور الملک) به اطلاع لرد کرزن رسانده است. منصور الملک علل پافشاری وثوق الدوله را (در قضیه استعفا از مقام نخست‌وزیری) برای مستر نورمن شرح داده است. وزیر مختار انگلیس جریان پرداخت مقرری ماهیانه به شاه را به اطلاع منصور الملک رسانده و گفته است که شاید بتوان معظم له را با نهدیدن قطع این مقرری، وادار به حمایت از وثوق الدوله کرد.

۱۰۲- از مستر آلیفنت به لرد کوزن ۱۴ / ژوئن / ۱۹۲۰

این سند عبارت از یک یادداشت مفصل سیاسی است که در آن مستر آلیفنت عواقب تخلیه ایران را از قوای نظامی بریتانیا مورد بررسی دقیق قرار داده است. در این سند حداقل کمک‌هایی که برای حفظ استقلال ایران لازم است، نیز موقعیت سیاسی و نظامی بریتانیا در این کشور، بررسی شده است.

۱۰۳- از مستر نورمن به لرد کوزن ۱۵ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لرد کرزن گزارش می‌دهد که محض تسکین افکار عمومی در تهران، با انتشار متن تلگراف حکومت شوروی به ایران با این شرط موافقت کرده است که دولت وثوق الدوله همزمان با انتشار آن، اتهاماتی را که علیه قوای نظامی بریتانیا در ایران وارد شده است تکذیب نماید. در این سند ضمناً اشاره شده است که در حال حاضر هیچ معلوم نیست نفراتی از قوای سرخ در خاک ایران باقی مانده باشند.

۱۰۴- از مستر نورمن به لرد کوزن ۱۵ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند، با اشاره به موضوع سند شماره ۱۰۱، مستر نورمن تفصیل علاقات خورا با وثوق الدوله (در ارتباط با تصمیم وی به استعفا) به اطلاع لرد کرزن می‌رساند و اظهار نظر می‌کند که شانس موفقیت دیپلماسی بریتانیا در ایران یا روی کار آمدن کابینه دیگری که منغوریت کابینه فعلی را نداشته باشد خیلی بیشتر است. چنین کابینه‌ای (به عقیده مستر نورمن) بهتر می‌تواند مخالفان قرارداد را قانع و مقنعات افتتاح مجلس شورای ملی را فراهم سازد.

نورمن در پایان گزارش خود به این موضوع اشاره می‌کند که با خود وثوق الدوله نیز درباره جان‌شین احتمالی‌اش مشورت و تبادل نظر کرده است.

۱۰۵- از لرد هاردینگ به لرد کوزن ۱۶ / ژوئن / ۱۹۲۰

یادداشتی است از لرد هاردینگ معاون وزارت خارجه بریتانیا برای

لرد کرزن درباره مصاحبه‌ای که با سفیر کبیر فرانس در لندن (مسو کامبون) داشته است.

در جریان این مصاحبه لرد هاردینگ مجدداً از روش خصمانه مسو بون (وزیر مختار فرانسه در تهران) پیش سفیر کبیر فرانسه شکایت کرده و از او خواسته است به این وضع نامطلوب خاتمه داده شود.

۱۰۶- از مستر نورمن به لرد کرزن ۱۸ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به یکی از تلگرافهای قبلی اش (موضوع سند شماره ۱۰۰) وضع سیاسی ایران را بررسی می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که دو عامل اصلی: حمایت از کابینه منفور و توقیف دولت و اکراه از دادن قول علنی به ایران که انگلستان در صورت لزوم با قوای نظامی خود به کمک وی خواهد شتافت، باعث کاهش نفوذ بریتانیا در ایران شده و آنچه سیاست قرارداد را به خطر انداخته است. مستر نورمن در پایان گزارش خود به لندن هشدار می‌دهد: اگر به تقاضای دولت ایران که نیازمند پول و مهمات است ترتیب اثر قوری داده نشود تشکیل کابینه بعدی امکان پذیر نخواهد بود. حکومت ایران را فقط با دادن کمکهای مالی و نظامی می‌توان از محاصره‌ای که در آن گیر کرده نجات داد.

۱۰۷- از مستر نورمن به لرد کرزن ۱۸ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به تلگرافی قبلی اش (موضوع سند شماره ۱۰۶) نظرات رئیس هیئت نظامی بریتانیا در ایران (ژنرال دیکس) را درباره اقداماتی که برای حل مسائل نظامی ایران (بچه در داخله و چه در مواجهه با نیروهای خارجی) لازم است به اطلاع لرد کرزن می‌رساند و شماره دقیق مهماتی را که لازم است ذکر می‌کند.

۱۰۸- از مستر نورمن به لرد کرزن ۱۸ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن نظر لرد کرزن را به گزارش مورخ ۱۸ ژوئن (موضوع سند شماره ۱۰۶) جلب و نظرات مستر آرمیتاژ - اسمیت (مستشار کل دارائی) را به اطلاع وزیر خارجه مشوعش می‌رساند. به عقیده آرمیتاژ اسمیت اصلاح وضع مالی آشفته ایران فقط با ایفا شدن این سه شرط عملی است:

۱- اقدامات نظامی برای جلوگیری از تجزیه کشور

۲- دادن کمک مالی به حکومت

۳- تامین کارشناسان مجرب خارجی برای اصلاح وضع خراب کشور.

کمکهای مالی باید مطلقاً تحت نظارت خود وی (آرمیتاز - اسمیت) بجه مصارف لازم برسد.

۱۰۹- از لورد کرزن به مستر نورمن ۱۹ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند وزیر خارجه بریتانیا به مستر نورمن دستور می دهد که شماره فقرات لشکر قزاق ایران باید به سطحی تنزل داده شود که حکومت ایران بتواند مخارج نگهداری آنها را بپردازد. ضمناً بهتر است حکومت ایران بداند که در آنچه هیچ گونه کمک مالی برای این منظور (تامین بودجه لشکر قزاق) از طرف دولت بریتانیا پرداخت نخواهد شد.

۱۱۰- از لورد کرزن به مستر نورمن ۱۹ ژوئن / ۱۹۲۰

محتوای این سند دستور العملی است برای وزیر مختار بریتانیا در تهران (برای ابلاغ به دولت ایران) که به شرط موافقت مستر آرمیتاز - اسمیت، خزانه داری بریتانیا آماده است و جوه لازم را برای فرستادن قوا به آذربایجان، از محل وام دو میلیون لیره ای (مذکور در قرارداد) بپردازد زیرا تامین چنین کمکی برای حفظ نظم و آرامش در داخله کشور، در متن قرارداد پیش بینی شده است.

۱۱۱- از مستر نورمن به لورد کرزن ۱۹ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لورد کرزن گزارش می دهد که تاکنون از پرداخت مساعدیه ماه ژوئن (به مآخذ ۳۵۰ هزار تومان در ماه برای تامین حقوق اعضای دوایر دولتی) باوصف اینکه اجازت پرداختش از لندن صادر شده، به عمد خودداری کرده است از ترس اینکه مبدا شاه قسمت اعظم آن راه عنوان هزینه سفر اروپائی اش (که مدعی است دولت به وی مدیون است) برداشت کند. مع الوصف امیدوار است ترتیبی بدهد که این مساعدیه (موقعی که پرداخت شد) صرفاً به مصارف لازم کشوری و لشکری برسد.

۱۱۲- از مستر نورمن به لورد کرزن ۲۰ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لورد کرزن گزارش می دهد طبق توافق که با پانک شاهی انگلستان در تهران بعمل آمده، قرار شده است که پانک مزبور وامی کوتاه مدت (برای پرداخت مخارج لشکر قزاق) در اختیار حکومت ایران قرار دهد. مستر آرمیتاز - اسمیت (طبق گزارش نورمن) بر این عقیده است که کسر بودجه ایران در عرض ماههای اخیر افزایش یافته و مع الوصف با

نظر مستر نورمن موافق است که از پرداخت مساعده ماه ژوئن عاجالتاً باید خودداری شود.

۱۱۳- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۰ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لرد کوزن گزارش می‌دهد که رؤسای حزب ملیون ایران پیامی توسط ژنرال دیکسن (رئیس هیئت نظامی بریتانیا در ایران) برای وی فرستاده و اعلام کرده‌اند که حاضرند کابینه‌ای تشکیل دهند و از قرارداد ۱۹۱۹ ایران و انگلیس پشتیبانی کنند.
به این پیام (طبق گزارش نورمن) هیچ‌گونه جوابی داده نشده.

۱۱۴- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۰ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن جریان شرفیابی خود را به حضور سلطان احمد شاه (برای تشریح وخامت وضع مالی کشور) به لرد کوزن گزارش می‌دهد و می‌نویسد که تمام کوششهایش برای متقاعد کردن اعلی حضرت که در اوضاع و احوال فعلی ایتمه فشار آوردن به دولت برای پرداخت مطالباتی (که اعلی حضرت مدعی هستند از دولت طلبکارند) صحیح نیست، کوچکترین تمیری نبخشیده و اعلی حضرت کماکان روی این استدلال که دولت قول پرداخت این وجوه را قبلاً به وی داده بوده، خواستار استهلاك طلب خود هستند. در نتیجه تصمیم گرفته شده که عاجالتاً از پرداخت مساعده ماهیانه به دولت ایران خودداری شود.

۱۱۵- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۱ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به یکی از تلگرافهای سابقتر (موضوع سند شماره ۱۱۱) نظرات مستر آرمیتاژ - اسمیت را درباره کنترل هزینه‌های کشور به اطلاع لرد کوزن می‌رساند. این نظرات تحت دو عنوان خلاصه شده است:

- ۱- ادامه پرداخت مساعده‌های ماهیانه به دولت ایران
- ۲- تاکید روی این مطلب که تحت رژیم وثوق الدوله (که بدون مجلسی کار می‌کند) اگر مستشار کل داری می‌خواهد دست به اصلاحات مالی بزند، باید از نفوذ شخصی‌اش استفاده کند.

اما پس از اینکه مجلسی افتتاح شد و حکومت پارلمانی در کشور استقرار یافت، پرداخت مساعده‌های مالی احتمالاً مشروط به اعطاء اختیارات قانونی به مستشار کل داری خواهد بود. به این جهت، مستر نورمن در

پایان گزارش خود اعلام می‌دارد که با نظر مستر آرمیتاژ - اسمیت (دایر
به ادامه پرداخت مساعدیه‌های ماهیانه) موافق است. نیز عقیده دارد که
مجلس شورای ملی باید هر چه زودتر گشایش یابد.

۱۱۶- از مستر نورمن به لرد کرزن ۲۱ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن مجدداً سرمطلبی را که در سند شماره ۱۱۴ ذکر
شده است بازمی‌کنند و جریان مصاحبه خود را با منصور الملک (کنیل وزارت
خارجه) به اطلاع لرد کرزن می‌رساند. طبق گزارشی که نورمن از منصور -
الملک دریافت کرده ، شاه کماکن مصر است که باید هزینه سفر اروپائی‌اش
از محل همین مساعدیه ماهیانه دولت انگلستان اسفهاک گردد . وزیر مختار
به لرد کرزن اطلاع می‌دهد که خیال دارد به‌طور کتبی از شاه استدعا کند
وصول این قبیل مطالبات را تا بهتر شدن وضع مالی کشور به‌تویق اندازد.

۱۱۷- از مستر نورمن به لرد کرزن ۲۲ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن پیام مستر آرمیتاژ - اسمیت را که گشایش پارلمان
و حمایت افکار عمومی ، دو شرط اساسی برای اصلاح وضع مالی ایران و
موقیبت قرارداد ۱۹۱۹ هستند ، به اطلاع لرد کرزن رسانده است.

۱۱۸- از لرد کرزن به مستر نورمن ۲۳ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن به مستر نورمن اطلاع می‌دهد که مقامات نظامی
بریتانیا هیچ‌گونه مخالفتی ندارند که یک گردان از نیروی اسپیکر (پلیس
جنوب) که در حال حاضر در کرمان مستقر است به تبریز فرستاده شود. اما
در ضمن این نکته باید به مقامات ایرانی تفهیم بشود که افسران انگلیسی
و هندی این گردان فقط به‌عنوان مربیان نظامی در اختیار حکومت ایران
گذاشته می‌شوند و اگر جنگی میان قوای ایران و نیروهای نظامی خارجی
(بالتویکها) درگیرد ، به هیچ وجه حق شرکت در مصاصات را ندارند.

۱۱۹- از لرد کرزن به مستر نورمن ۲۳ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن با اشاره به تلگرافات قبلی مستر نورمن (موضوع
اسناد شماره ۱۰۴ و ۱۰۶) به وی اطلاع می‌دهد که اوضاع سیاسی ایران
توسط کارشناسان وزارت خارج انگلیسی به دقت مورد بررسی قرار گرفته
و آنها پس از مطالعات زیاد به این نتیجه رسیده‌اند که در حال حاضر مناسبترین
شخص برای تصدی امور کشور ، باز همین رئیس الوزرای کنونی (وثوق
الدوله) است و کسی دیگر که بتواند وظایف او را با موفقیت دنبال کند در

دسترس نیست. در ضمن همین سند، محرمانه به مستر نورمن دستور داده شده است این موضوع را به اطلاع شاه برساند که ادامه پرداخت مقرری ماهیانه اش مشروط به پشتیبانی از حکومت و ثوق الدوله است.

۱۲۰- از لرد کرزن به مستر نورمن ۲۳ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن به وزیر مختار بریتانیا در تهران دستور می‌دهد که از تقاضای رئیس الوزراء (دایر به گرفتن اختیارات تام از شاه) پشتیبانی کند زیرا اگر وثوق الدوله حاضر باشد قبل از استفاده از آن اختیارات همیشه با مقامات سفارت انگلیس در تهران مشورت کند، قبول خواسته اش هیچ ضرری ندارد.

۱۲۱- از مستر نورمن به لرد کرزن ۲۳ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن جریان مصاحبه خود را با سلطان احمد شاه به استحضار لرد کرزن می‌رساند و می‌نویسد، اعلی حضرت شایعاً را که اخیراً در تهران بی‌چشمه بود دایر بر اینکه اختلافاتش با وثوق الدوله بکلی رفع شده است، جداً تکذیب کرد و گفت ابتدا قادر نهست با رئیس الوزرای فعلی تکر کند.

لذا (طبق گزارش نورمن) چاره‌ای نیست جز اینکه به شاه توصیه بشود که استعفای وثوق الدوله را بپذیرد. مستر نورمن در بیان گزارش خود اظهار امیدواری می‌کند که وزارت خارجه انگلیس این اقدام اضطراری وی را (موافقت با قبول استعفای وثوق الدوله بر مشاوره قبلی با لندن) تصویب کند.

۱۲۲- از مستر نورمن به لرد کرزن ۲۳ ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به مفاد تلگراف قبلی (موضوع سند شماره ۱۲۱) گزارش شرقی بر خود به حضور احمد شاه و مذاکره در پیرامون گزینش جانشین برای وثوق الدوله را به اطلاع لرد کرزن می‌رساند و می‌نویسد که در جریان این مصاحبه تصمیم بر این شد که از مشیر الدوله (مهرزا حسن خان بختیار) برای تصدی مقام نخست‌وزیری دعوت بعمل آید. مستر نورمن این نکته را پیشاپیش به اطلاع لرد کرزن می‌رساند که باید اختیارات لازم به وی داده شود تا رئیس الوزرای جدید را یادادن قول کمکهای مادی و معنوی و ادا به قبول این مقام سازد زیرا در اوضاع و احوال کنونی کشور کسی به آسانی زیر بار مشولنه نخست‌وزیری نمی‌رود.

۱۲۳- آزمستون نورمن به لرد کوزن ۲۵ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لرد کوزن گزارش می‌دهد که اعلیٰ حضرت سلطان احمدشاه امیدوار است در صورتی که کابینه جدید ایران مورد قبول حکومت انگلستان قرار گیرد پرداخت مقرری ماهیانه‌اش ادامه یابد. وزیر مختار در پایان گزارش خود نظر می‌دهد که اگر رویه شاه نسبت به انگلستان کما فی السابق دوستانه باقی بماند صلاح در این است که این مقرری ماهیانه (یا نژده هزار تومان در ماه) کماکان به وی پرداخت گردد.

۱۲۴- آزمستون نورمن به لرد کوزن ۲۵ / ژوئن / ۱۹۲۰

این سند متضمن گزارشی است کوتاه از مستر نورمن به لرد کوزن حاکی از اینکه شاه استعفای وثوق الدوله را پذیرفته و مشیر الدوله را به کاخ سلطنتی احضار کرده است.

۱۲۵- از لرد کوزن به مستر نورمن ۲۵ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند وزیر خارجه انگلیس به مستر نورمن اطلاع می‌دهد، سیاستی که وی (لرد کوزن) اجرای آن را در سند شماره ۱۱۹ توصیه کرده بود با توجه به عمل انجام یافته (استعفای وثوق الدوله) دیگر قابل اجرا نیست و باید کنار گذاشته شود. بنا به تلگرافی لرد کوزن وزیر خارجه ایران (صورت الدوله) زیاد از انتخاب مشیر الدوله راضی نیست و فکر نمی‌کند او بتواند قرارداد ۱۹۱۹ را به ساحل نجات برساند. در نتیجه، به مستر نورمن دستور می‌دهد که بر اساس پیشنهاد فیروزمیرزا این نکته را از همان آغاز امر به اطلاع شاه و مشیر الدوله برساند که دولت انگلستان پشتیبانی خود را از کابینه جدید به شرطی ادامه خواهد داد که رئیس الوزرای جدید وفاداری خود را نسبت به قرارداد در عمل نشان بدهد. و به هر تقدیر وزیر مختار انگلیس مجاز نیست، بی کسب اجازه قبلی از لندن، قول کمک مالی به رئیس الوزرای جدید بدهد.

۱۲۶- آزمستون نورمن به لرد کوزن ۲۵ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لرد کوزن گزارش می‌دهد که به عقیده وی حکومتی که جانشین حکومت وثوق الدوله می‌شود یکی از نخستین کارهایش پیشنهاد الحاق ماده‌ای به قرارداد ۱۹۱۹ خواهد بود که بموجب آن مدت قانونی اعتبار قرارداد مشخص گردد زیرا بی گنجاندن چنین ماده‌ای، بعید است که مجلس آن را تصویب کند. خود وزیر مختار (طبق اظهار نظری که در

گردد و به حکومت متبوع خود توصیه می‌کند این موضوع را از هم اکنون مورد بررسی قرار دهند.

۱۲۷- ازمسترنورمن به لرد کرزن ۲۵ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار با اشاره به یکی از تلگرافهای قبلی لرد کرزن (موضوع سند شماره ۱۰۹) گزارش می‌دهد:

۱- اعلی حضرت سلطان احمد شاه درخواست دارد که دولت انگلستان مقرری ماهیانه لشکر قزاق را (به مأخذ یکصد هزار تومان در ماه) کمافی السابق بپردازد و مانع از ظهور عصیان و آشفتگی در میان نقرات لشکر مزبور گردد.

۲- نظرات ژنرال دیکسن (رئیس هیئت مستشاران نظامی بریتانیا در تهران) برای اطلاع لرد کرزن در ضمن همین تلگراف متناوبه گردیده است.

۱۲۸- ازمستر آوی به لرد کرزن ۲۵ / ژوئن / ۱۹۲۰

محتوای این سند گزارش مفصلی است از مستر آوی (کارشناس مسائل شرق در وزارت خارجه بریتانیا) به لرد کرزن در باره اوضاع جاری ایران. وی در گزارش خود اشعار می‌دارد که قرارداد ۱۹۱۹ هنوز شالوده سیاست انگلستان را در ایران تشکیل می‌دهد و لذا توصیه می‌کند که حکومت انگلستان از رئیس الوزرائی معتقد که احساس دوستانه نسبت به انگلستان داشته باشد به عنوان جانشین وثوق الدوله حمایت نماید. نیز (طبق گزارش مستر آوی) بر عهده دولت انگلستان است که تیلیفات خصمانه بالشیوکیها را در ایران (علیه بریتانیا) خنثی سازد و کسکهای مالی (با گرفتن تضمینات لازم) در اختیار حکومت ایران قرار دهد.

مستر آوی در بیان گزارش خود رویه احتمالی شامرا در قبال جانشین وثوق الدوله مورد بررسی قرار می‌دهد.

۱۲۹- ازمستر نورمن به لرد کرزن ۲۶ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به تلگراف مورخ ۲۳ ژوئن لرد کرزن (موضوع سند شماره ۱۱۹) دلایلی را که ناچارش کرد بی دریافت تملیمات قبلی از لندن کا بینه‌ای جدید در تهران روی کار آورد به اطلاع وزیر خارجه انگلیس می‌رساند و خصوصیات رئیس الوزرای جدید (مشیر الدوله) را برای مافوش تشریح می‌کند. مستر نورمن عقیده دارد که حکومت جدید در هند

زمانه‌داری خود آن حرارت وحدت کاینه سابق را در پشتیبانی از قرار داد نشان نخواهد داد ولی اگر بنا باشد که مجلس آینده ایران متن قرارداد را تصویب کند شانس موفقیت مشیرالدوله در این کار خیلی بیشتر از آن و توفیق‌الدوله است.

۱۳۰- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۶ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن جریان ملاقات خود را با امیرالدوله و رئیس مطالبی را که در این ملاقات بررسی شده تحت‌تلفظ عنوان به اطلاع لرد کوزن می‌رساند :

۱- برنامه کاینه جدید ، مسئله تشکیل شورای مشا در کشور (درغیاب مجلس) ، صدور اعلامیه‌ای از طرف مشیرالدوله متضمن قول افتتاح مجلس ، مسئله ارجاع قرارداد ۱۹۱۹ به این مجلس برای تعیین تکلیف نهائی اش .

۲- صرف قسمتی از وام اعطائی بریتانیا برای سروسامان دادن به وضع دفاعی کشور .

۳- ترکیب کاینه

۴- تعیین تکلیف لشکر قزاق

۵- تمایل شاه به اعزام هیئتی به مسکو برای انجام مذاکره مستقیم با حکومت شوروی

۶- تغییراتی که ممکن است در متن قرارداد بعمل آید.

۷- تعیین تکلیف این قسمت که آیا مشیرالدوله باید تشکیل کاینه را تا روشن شدن نظر حکومت بریتانیا نسبت به شخص وی ، به تعویق اندازد یا اینکه به‌درنگ وزیر خود را انتخاب و به‌شاه معرفی کند. مستر نورمن به مشیرالدوله توصیه کرده است که شق اخیر را بنگر بنهد و منتظر اعلام نظر لندن نباشد.

وزیر مختار دریایان گزارشی خود این نکته را خاطر نشان می‌سازد که آینده سیاست بریتانیا در ایران بالاخص بستگی دارد به جو اچائی که باید به مسائل عنوان شده در بندهای ۲ و ۳ و ۶ داده شود.

۱۳۱- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۷ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن حاصل مذاکرات خود را با مشیرالدوله که منجر به توافق در دو زمینه اصلی زیر برگزیده است به اطلاع لرد کوزن می‌رساند :

- ۱- موافقت طرفین در این باره گسه در بیاتیه رسمی دولت (پس از تشکیل کابینه) این نکته اعلام شود که قرارداد ۱۹۱۹ تا روشن شدن تکلیف در مجلس عجلتاً به حال تمویق در آمده است.
- ۲- تقاضای عاجل مشیرالدوله از دولت انگلستان که پرداخت مساعده ماهیانه لشکر قزاق کما فی السابق ادامه یابد.
- مسترنورمن در پایان گزارش خود به حکومت بریتانیا توصیه می کند که هر دو ی این خواسته ها را بپذیرند

۱۳۲- از مسترنورمن به لرد کوزن ۲۸ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مسترنورمن جریان مصاحبه خود را با مشیرالدوله به لرد کوزن گزارش می دهد و می نویسد به معظم له تاکید کردم که بهتر است لیست اعضای کابینه ، سمت هائی که برای آنها در نظر گرفته شده است ، همگی حاضر و آماده باشد تا به محض رسیدن جواب مثبت لندن ، هیئت دولت جدید به وظایف خود را آغاز کند.

۱۳۳- از مسترنورمن به لرد کوزن ۲۸ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند مسترنورمن به لرد کوزن گزارش می دهد که قول حمایت سیاسی بریتانیا را از حکومت جدید ایران ، به اطلاع رئیس الوزراء (مشیرالدوله) رسانده است ولی معظم له از اینکه قول مزبور شامل وعده کمک مالی نبوده افسرده خاطر شده است.

وزیر مختار در گزارش خود به این نکته هم اشاره می کند که لزوم اتقای نصرت الدوله را در کابینه جدید به مشیرالدوله خاطر نشان کرده و او قول داده است این موضوع را برای بررسی در هیئت دولت مطرح سازد.

۱۳۴- از مسترنورمن به لرد کوزن ۳۰ / ژوئن / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا جریان شرقیابی خود را به حضور سلطان احمد شاه به لرد کوزن گزارش می دهد و می نویسد که اعلی حضرت خطرات وضع نظامی کشور و اشکالاتی را که شخصاً به علت عدم تشکیل کابینه ، با آن روبرو هستند برای وی (وزیر مختار بریتانیا) تشریح و مؤکداً در خواست کرده اند که دولت بریتانیا از دادن قول کمک مالی به رئیس الوزرای جدید امتناع نکند تا بتوان او را وادار به تشکیل کابینه کرد. هر نوع تاخیر در این زمینه به موقیبت بریتانیا در ایران لطمه خواهد زد.

۱۳۵- از لرد کرزن به مستر نورمن اول / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند ، که تلگرافی است مفصل ، وزیر خارجه بریتانیا علی تردید خود را نسبت به کفایت سیاسی مشیرالدوله به اطلاع وزیر مختار می‌رساند و از روی کلام آمدن وی علناً اظهار نگرانی می‌کند. لرد کرزن در تلگرافی خود به صراحت اعلام می‌دارد که پرداخت مقرری ماهیانه شاه ، استهلاك هزینه سفر وی ، و پرداخت مساعده ماهیانه به لشکر قزاق ، هیچ کدام در آئیه مقصور نیست ولی آن مساعده ماهیانه ۳۵۰۰۰۰ تومان (برای تامین هزینه دوایر دولتی) در عرض چهارماه آتی نیز پرداخت خواهد شد به شرطی که قرارداد ۱۹۱۹ در ظرف همین مدت برای تصویب تقدیم مجلس گردد . حکومت انگلستان با بازگشت تبعیدیان سیاسی (از عراق) و اعزام هیئت نمایندگی به مسکو (برای مذاکره با شورویها) علی‌الاصول مخالف است. لرد کرزن در پایان تلگراف خود به مستر نورمن دستور می‌دهد این موضوع را به اطلاع مشیرالدوله برساند که دولت انگلستان مایل است سیاست دوستانه خود را نسبت به ایران کمافی‌السابق ادامه دهد ولی متقابلاً انتظار دارد که حکومت جدید ایران نیز تضمینات کافی برای تأیید حسن نیت خود نسبت به انگلستان نشان دهد.

۱۳۶- از لرد کرزن به مستر نورمن اول / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن به مستر نورمن دستور می‌دهد که پیامی از جانب وی به نخست‌وزیر مستعفی (وثوق‌الدوله) ابلاغ و از زحمات ارزنده وی در بریزی سیاست قرارداد تقدیر و تشکر نماید .

۱۳۷- از مستر نورمن به لرد کرزن ۳ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا گزارش مذاکرات خود را با مشیرالدوله درباره سیاست بریتانیا نسبت به ایران به اطلاع لرد کرزن می‌رساند و می‌نویسد که در ضمن این مذاکرات ، مسئله پرداخت مقرری ماهیانه پمشاه (که مشیرالدوله تا این تاریخ از آن خیر نداشته) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. مستر نورمن مراتب تاسف خود را از اینکه لرد کرزن تصمیم گرفته مقرری ماهیانه شاه را قطع کند اعلام می‌دارد . وی در پایان گزارش خود به لرد کرزن اطلاع می‌دهد که با رئیس بانك شاهي تهران به توافقی رسیده که بموجب آن پرداخت مساعده ماهیانه به لشکر قزاق ادامه یابد .

۱۳۸- از مستر نورمن به لرد کرزن ۳ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن آخرین بخش مذاکرات خود را با مشیرالدوله به اطلاع لرد کرزن می‌رساند و می‌نویسد :

رئیس الوزرای جدید نظرات خود را نسبت به پاره‌ای از مسائل مهم که در صحنه روابط دو کشور مطرح است ، متجمله نحوه استفاده از وامی که قرار است در اختیار دولت ایران قرار گیرد ، وارد کردن منبر السلطنه به کابینه ، و تکلیف هیئتی که قرار است برای مذاکره با شورویها عازم مسکو گردد ، همه را بیان کرد و قول داد که در تحکیم روابط آتی ایران و انگلیس از اهراز حسنیت دریغ نوردد .

در پایان این گزارش مستر نورمن به لرد کرزن اطلاع می‌دهد که کابینه مشیرالدوله شاید تا فردا به طور قطع تشکیل گردد و زمام امور کشور را بدست گیرد .

۱۳۹- از مستر نورمن به لرد کرزن ۴ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران ، صراً از دولت متبوعش خواهش می‌کند تا موقعی که دولت جدید (کابینه مشیرالدوله) جای پای خود را محکم نکرده ، قرار داد از تصویب مجلس نگذشته ، و استعداد دفاعی کشور به حدی نرسیده که خود ایرانیان قادر به دفع حملات بالشویکها باشند ، از بیرون بردن قوای نظامی بریتانیا از ایران خودداری شود .

۱۴۰- از مستر نورمن به لرد کرزن ۷ / ژوئیه / ۱۹۲۰

گزارشی است از مستر نورمن به لرد کرزن درباره جابجاشدن ستونها ، تحركات اخیر قوای شوروی در شمال ایران ، و احتمال حمله آنها به پایتخت از راه مازندران ، وزیر مختار در گزارش خود از لرد کرزن درخواست می‌کند :

۱- از طرف وزارت جنگ بریتانیا به نیروهای بریتانیایی مستقر در ایران دستور داده شود که نهران و قزوین را زیر پوشش دفاعی خود بگیرند .

۲- اجازه داده شود که در صورت لزوم ، حکومت ایران و خارجیان مقیم نهران به یکی از شهرهای جنوب کشور انتقال یابند .

۱۴۱- از مسترنورمن به لرد کوزن ۷ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران جریان مذاکرات خود را با مشیرالدوله درباره : روشهایی که ممکن است برای خنثی کردن تبلیغات خصمانه شورویها بکار گرفته شود ، اعزام هیئت سیاسی به مسکو برای مذاکره با مقامات شوروی ، اعزام هیئتی دیگر به عثمانی عالیات برای مذاکره با مراجع بزرگ مذهبی ، تشکیل شورای صادیچ کشور ، توقیف کلیه روزنامههای تهران به طور موقت ، همه را به اطلاع لرد کوزن می-رساند .

۱۴۲- از لرد کوزن به مسترنورمن ۷ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند وزیر خارجه انگلیس به مسترنورمن اطلاع می دهد که خروج قوای نظامی بریتانیا از خراسان قریب الوقوع است .

۱۴۳- از لرد کوزن به مسترنورمن ۷ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند لرد کوزن پیام مستر مک لنتاک (رئیس مؤسسه جاسوسی مک لنتاک و شرکاء) را به مستشار کل داریائی (مستر آرمیتاژ - اسمیت) ابلاغ می کند و به او اطلاع می دهد که مذاکرات دولت ایران با شرکت نفت ایران و انگلیس (به هنگام سقوط کابینه وثوق الدوله) درجه مرحله ای بوده است . لرد کوزن در تلگرافی خود عمده مک لنتاک را منعکس می کند که این مذاکرات را اکنون می شود دوباره از سر گرفت و به نتیجه ای که به نفع ایران باشد رساند .

۱۴۴- از مسترنورمن به لرد کوزن ۹ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران خلاصه گزارشهایی را که از ژنرال دیکن (رئیس هیئت نظامی بریتانیا) و مستر آرمیتاژ - اسمیت (رئیس هیئت مستشاران مالی) درباره اعزام قوای نظامی به مازندران دریافت کرده است به اطلاع لرد کوزن می رساند و اجاره می خواهد که نیروهای تحت فرماندهی ژنرال چمپین (نورین فورث) به سوی رشت پیشروی کنند .

۱۴۵- از مستر جرج چرچیل به لرد کوزن ۹ / ژوئیه / ۱۹۲۰

یادداشتی است دقیق و جامع از مستر جرج چرچیل (کلمنت ادلره شرق

در وزارت خارجه بریتانیا و کارشناس مسائل ایران) درباره اوضاع جاری ایران .

۱۴۶- از لرد کوزن به لرد هاردینگ ۱۰ / ژوئیه / ۱۹۳۰

این سند عبارت از تلگرافی است که لرد کوزن از اشیا (واقع در خاک بلژیک) به تهران مخا بهره و رونوشت آن را برای لرد هاردینگ (معاون ثابت وزارت خارجه) در لندن مخا بهره کرده است. در این تلگرافی وزیر خارجه انگلیس به وزیر مختار بریتانیا در تهران اطلاع می‌دهد که ادامه پرداخت مقرری شاه دیگر به هیچ وجه مقدور نیست .

۱۴۷- از لرد کوزن به مستر نورمن ۱۰ / ژوئیه / ۱۹۳۰

در این سند لرد کوزن جواب سریع و تلگرافی به این سؤال می‌خواهد که آیا مستشار کل دارائی (مستر آرمیتاژ اسمیت) از مذاکرات نفت ایران و انگلیس در لندن ، اطلاعات کافی در آن حد دارد که بتواند دولت ایران را وادار به امضای قراردادی که مذاکرات مربوط به آن توسط مستر مک لینتاک در لندن صورت گرفته است سازد ؟ یا اینکه به اطلاعات بیشتری در این زمینه نیازمند است ؟

۱۴۸- از لرد کوزن (اشیا) به لرد هاردینگ (در لندن) ۱۳ / ژوئیه /

۱۹۳۰

در این سند وزیر خارجه انگلیس که برای شرکت در کنفرانس بین‌المللی در اشیا (واقع در خاک بلژیک) رفته است رونوشت تلگرافی را که به تهران فرستاده برای اطلاع لرد هاردینگ در لندن مخا بهره کرده است . در این تلگرافی به مستر نورمن (وزیر مختار انگلیس در تهران) دستور داده شده است نگرانی کاپینه ایران را (از امکان حمله مجدد شورویها به خاک ایران) با اعلام این خبر رفع کند که دولت انگلستان در همان چند روز گذشته قراردادی با اولیای رژیم شوروی منعقد کرده که بموجب آن بالشویکها تسهیل سپرده‌اند از هر گونه اقدام نظامی علیه منابع بریتانیا در هندوستان و کشورهای همجوارش خودداری کنند.

۱۲۹- از مسترنورمن به لرد کوزن ۱۳/ژوئیه/۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران وخاست اوضاع خراسان را به تاکید بیان می کند واز نتایج شوم حمله احتمالی شورویها به ایالت مزبور سخن می راند. وی در پایان گزارشی خود از لرد کوزن درخواست می کند ترتیبی بدهد که قوای بریتانیا مقیم مشهد عجالتاً خاک ایران را تخلیه نکنند.

۱۵۰- از لرد کوزن به مسترنورمن ۱۵/ژوئیه/۱۹۲۰

این سند جواب تلگراف مورخ نهم ژوئیه مسترنورمن است (موضوع سند شماره ۱۴۴). لرد کوزن به وزیر مختار بریتانیا در تهران اطلاع می دهد که وزارت جنگ بریتانیا اجازه نمی دهد نیروی شمال ایران (تورپرفورت) برای پس گرفتن شهر رشت شروع به عملیات تهاجمی بکند.

۱۵۱- از مسترنورمن به لرد کوزن ۱۵/ژوئیه/۱۹۲۰

در این سند مسترنورمن مجدداً تقاضای سابق خود را (دایر به اعطاء اجازه به فرمانده تورپرفورت برای پس گرفتن شهر رشت) تکرار و اشاره می کند به اینکه اجرای این نقشه برای توفیق سیاست بریتانیا در ایران اهمیت فوق العاده دارد در حالی که خطر شکست عملیات، با توجه به اطلاعاتی که در سند شماره ۱۴۸ داده شده بسیار کم و ناچیز است.

۱۵۲- از لرد کوزن به مسترنورمن ۱۹/ژوئیه/۱۹۲۰

در این سند وزیر خارجه بریتانیا به مسترنورمن دستور می دهد این نکته را به اطلاع رئیس الوزرای ایران (مشیرالدوله) برساند که از نظر حکومت انگلستان عدم تصویب قرارداد از مجلس آتی، اعتبار و سندیت آن را از بین نمی برد. نیز عمل کابینه ایشان که قرارداد را ملق اعلام کرده است، با تقاضاهای مکرر خودشان برای دریافت کمک مالی از انگلستان، تضاد آشکار دارد.

لرد کوزن در پایان تلگراف خود به مشیرالدوله حشدار قبلی می دهد که اگر کار به جایی کشید که مستشاران انگلیسی قادر به ادامه خدماتی که بر ایشان در نظر گرفته شده است نشوند، حقوق دوران اقامت آنها در ایران باید تا دینار آخر پرداخت گردد.

۱۵۳ - از مستر نورمن به لرد کرزن ۲۰ ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار انگلیس جریان مذاکرات خود را با مشیرالدوله که در آن مسائل زیر بررسی شده به اطلاع لرد کرزن می‌رساند :

۱- وضع نظامی ایران

۲- انتخابات آتی کشور

۳- وضع مالی کشور

۴- اقتباس بهترین روش برای خدش کردن تبلیغات خصمانه بالشویکها ،
مستر نورمن در پایان گزارش خود اظهار عقیده می‌کند که اگر دولت بریتانیا حمایت کافی از دولت مشیرالدوله بعمل آورد ، اوقاثر است بااهمیت و اثرزی مطلوب دست به حل مشکلات کشور بزنند.

۱۵۴ - از مستر نورمن به لرد کرزن ۲۱ ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن پیام مستشار کل دارائی (مستر آرمیتاژ اسمیت) را به استحضار لرد کرزن می‌رساند که در آن مشارالیه اعلام کرده است به علت دشواری وضع ، و غیرممکن بودن اجرای اصلاحات مالی در اوضاع و احوال کنونی کشور ، تصمیم گرفته است تا دو هفته دیگر از سمت کنونی خود استعفا بدهد مگر اینکه رویه حکومت بریتانیا نسبت به ایران به‌طور معسوم دگرگون گردد . در پایان همین گزارش ، مستر نورمن نظرات خود را درباره پیام آرمیتاژ - اسمیت به اطلاع لرد کرزن رسانده است.

۱۵۵ - از مستر نورمن به لرد کرزن ۲۲ ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لرد کرزن گزارش می‌دهد که مشیرالدوله به کردار سفارت ایران در لندن دستور داده است صورت دقیق کمکهای مالی و نظامی را که ایران (در صورت تسلیم نشدن میرزا کوچکخان) به آنها نیاز دارد در اختیار مقامات رسمی بریتانیا قرار دهد.

۱۵۶ - از لرد کرزن به مستر نورمن ۲۲ ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن مخالفت خود را با بازگشت سیاستگران ایرانی تبعید شده به عراق ، به اطلاع وزیر مختار می‌رساند و می‌نویسد که حضور آنها در تهران، در این موقع حساس که تکلیف قرارداد هنوز روشن نشده، ممکن است دولت بریتانیا را درمخاطور قرار دهد.

۱۵۷- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۲ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به تعلیمات دریافت شده از لندن در تاریخ نوزدهم ژوئیه (موضوع سند شماره ۱۵۲) از لرد کوزن اجازه می‌خواهد از ایلاع مضمون آن به مشیرالاوله که باعث سقوط کابینه‌اش خواهد شد، نسبتاً خوداری کند تا تلگرافهای بعدی‌اش (موضوع اسناد شماره ۱۵۹ تا ۱۶۱) به لندن برسد.

۱۵۸- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۳ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لرد کوزن گزارش می‌دهد که نظر ایشان را راجع به مصلحت نبودن بازگشت تبعید شدگان سیاسی از عراق (موضوع سند شماره ۱۵۶) در اولین فرصت به اطلاع مشیرالاوله خواهد رساند. وزیر مختار ضمناً از مافوق خود استعلام می‌کند که آیا حکومت انگلستان با بازگشت نظام‌السلطنه مافی، سلیمان میرزا و برادرش نیز مخالف است؟

۱۵۹- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۳ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به تلگرافهای مورخ هفتم و سیزدهم ژوئیه (موضوع اسناد شماره ۱۴۱ و ۱۴۸) گزارشی می‌دهد که سفیر کبیر ایران در استانبول (مشاور الممالک انصاری) طبق تعلیماتی که از تهران دریافت کرده قرار است مستقیماً عازم مسکو گردد و از زمامداران جدید شوروی بخواهد که به دخالت‌های نظامی و تبلیغاتی سیاسی خود در ایران خاتمه دهند.

دولت ایران متقابلاً آماده است روابط تجاری خود را با روسیه از سر گیرد و قراردادی جدید برای تنظیم روابط پستی و تلگرافی میان دو کشور امضا کند.

۱۶۰- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۴ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار بریتانیا در تهران اوضاع جاری ایران را بررسی می‌کند و سیاست و خط‌مشی کابینه مشیرالاوله را نسبت به قرارداد ۱۹۱۹ و نسبت به وضع مالی کشور، به اطلاع لرد کوزن می‌رساند.

۱۶۱- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۴ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن کماکان اذیت‌هاست همکاری با حکومت مشیرالدوله دفاع می‌کند و می‌نویسد که اعضای کابینه وی مردان شریفی هستند که به خوبی، و بهتر از دیگران، می‌توانند قرارداد را از تصویب مجلس بگذرانند. اما اگر کابینه‌ای مرتجع (از نوع کابینه وثوق‌الدوله) جانشین آنها گردد دولت بریتانیا فقط با زور سر نوزه می‌تواند چنین کابینه‌ای را در رأس کار نگاهدارد.

۱۶۲- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۴ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند که به حقیقت دنباله سند قبلی است، مستر نورمن زیاده‌های اضافی را که نصیب سیاست بریتانیا در ایران خواهد شد (اگر کابینه‌ای مرتجع جای کابینه مشیرالدوله را بگیرد) شرح می‌دهد و اظهار نظر می‌کند که برای حل مسئله قرارداد دوره حل دیگر وجود دارد،

- ۱- در صورتی که در عمل معلوم شد قرارداد کنونی شانس تصویب شدن در مجلس را ندارد می‌توان آن را لغو کرد و بیدرتنگ وارد مذاکرات رسمی برای بستن قراردادی جدید با ایران گردید.
- ۲- کلهه قوای نظامی بریتانیا را از شمال ایران فراخواند و تمام مؤسسات بانکی و تجارتهی انگلستان را از مناطق مزبور برچید.

مستر نورمن در پایان گزارش خود راههائی هم برای وادار کردن حکومت مشیرالدوله به ایس که هرچه زودتر در مجلس را افتتاح کند نشان می‌دهد.

۱۶۳- از لرد کوزن به مستر نورمن ۲۷ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند لرد کوزن با اشاره به یکی از تلگرافهای اخیر وزیر مختار (موضوع سند شماره ۱۵۵) واصطکاک مفاد آن یا نظری که خود مستر نورمن چندی پیش داده بود دایر بر اینکه بهتر است در آتیه اسلحه و مهمات اضافی در اختیار حکومت ایران قرار داده نشود، بهوی (وزیر مختار) اطلاع می‌دهد که جناسفانه قبول تقاضای اخیر (دایر بر تأمین اسلحه و مهمات برای حکومت مشیرالدوله) مقنور نیست.

۱۶۴- از سر ا. جدس (سفیر کبیر بریتانیا در واشنگتن) به لرد کرزن ۲۸/ژوئیه/۱۹۲۰

در این سند سفیر کبیر بریتانیا در واشنگتن که ظاهراً مأمور بوده است
پیرامون شایعه مربوط به اعطاء وام از طرف آمریکا به ایران ، تحقیقاتی
انجام دهد ، به لرد کرزن می نویسد که شخصاً به سبب چنین شایعه ای اعتقاد
ندارد اما علاقه ای که وزارت جنگ آمریکا در این اواخر نسبت به اوضاع
ایران پیدا کرده خود قرینه ای است قوی دال بر اینکه شرکت نفت استاندارد
اوایل در پشت پرده مشغول فعالیت است.

۱۶۵- از لرد کرزن به مستر نورمن ۳۰/ژوئیه/۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن با اشاره به اعلامیه رسمی مشیرالدوله که در آن از
ملیون ایرانی مقیم خارجه (منجمله تقی زاده) دعوت شده است به کشورشان
بازگردند ، اظهار می دارد که عقاد همین اعلامیه نشان می دهد آن دستور
العملی که وی در تلگراف مورخ ۲۳ ژوئیه خود (موضوع سند شماره ۱۵۸)
صادر کرده بود دایره براینکه به سلیمان میرزا و دیگران نباید اجازه
بازگشت به ایران داده شود چقدر صحیح و بموقع بوده است.

۱۶۶- از مستر نورمن به لرد کرزن ۳۰/ژوئیه/۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن جریان ملاقات و مصاحبه خود را با سلطان احمد
شاه به لرد کرزن گزارش می دهد و می نویسد ،
شاه جداً از حکومت انگلستان تقاضا دارد که قوای نظامی خود را از منجیل
بیرون ببرند . سلطان احمد شاه (پنا به گزارش نورمن) مجدداً روی این
نکته تأکید کرده بوده است که اگر بنا باشد قوای نظامی ایران به متجاسران
شمال حمله کنند ، اعطای کمکهای مالی به ایران منتهای ضرورت را
دارد .

۱۶۷- از مستر نورمن به لرد کرزن ۳۱/ژوئیه/۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لرد کرزن گزارش می دهد که قوای نظامی بریتانیا
عملیات تخلیه منجیل را آغاز کرده اند. سپس از ما فوق خود استعلام می کند
آیا حکومت انگلستان می تواند شورویها را به رعایت قولی که داده اند عدم

مداخله در امور ایران) و ادار سازد ؟

۱۶۸- از لرد کوزن به مستر نورمن ۳۱ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند که جواب تلگراف مورخ سی ام ژوئیه مستر نورمن است (موضوع سند شماره ۱۶۶) لرد کوزن به وزیر مختار اطلاع می دهد که تصمیم تخلیه متعجل در لندن گرفته نشده بلکه مقامات نظامی بریتانیا در پنداد این اقدام را ضرور تشخیص داده اند . مع الوصف به حکومت ایران اطمینان می دهد که فرمانده کل قوای بریتانیا در عراق ، و فرمانده نور پرفورث در ایران (ژنرال چپین) هر دو دستور دارند در صورتی که تخلیه تهران ضرورت پیدا کرد کمکهای لازم را در اختیار دولت ایران قرار دهند .

۱۶۹- از لرد کوزن به مستر نورمن ۳۱ / ژوئیه / ۱۹۲۰

در این سند لرد کوزن نظرات دولت بریتانیا را (نسبت به اوضاع ایران) برای وزیر مختار تشریح می کند و به وی دستور می دهد این موضوع را به نحو مقتضی به اطلاع مشیرالدوله برساند که سیاست کنونی کابینه اش که از تمام مزایای قرارداد ۱۹۱۹ عملاً استفاده می کند ولی تعهدات ناشی از آن را باطل و کان لم یکن می شمارد، سیاست صحیحی نیست و باید اصلاح شود .

۱۷۰- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به یکی از تلگرافهای قبلی خودش (موضوع سند شماره ۱۶۶) به رئیسش گزارش می دهد که حکومت ایران سعی دارد وسایل دفاع از پایتخت را (در قبال حمله احتمالی بالشویکها) فراهم سازد . و در ارتباط با این قضیه از لرد کوزن خواهش می کند سیاستی را که وی (وزیر مختار) در این زمینه (تامین اعتبارات مالی لازم برای پرداخت هزینه قوای نظامی ایران) به عرض اجرا گذاشته است تصویب نماید .

نتیجنتی وخیم عقب نشینی از متعجل و افسران آن را در تضعیف روحیه حکومت ، و بطور کلی در مایوس کردن ایرانیان از کمکهای بریتانیا . (اگر به درخواستهای وزیر مختار جواب مساعد داده نشود) گوشزد می کند .

۱۷۱- از لرد کرزن به مستر نورمن ۵ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن با اشاره به تلگرافی مورخ ۱۳ ر ژوئیه خود (موضوع سند شماره ۱۶۹) مستر نورمن را مأمور ابلاغ این دستور به شاه می‌کند ، تا موقعی که کابینه مشیرالدوله حاضر به حمایت صمیمانه از قرارداد نباشد حکومت انگلستان ، با توجه به وضع افکار عمومی در این کشور ، ممکن است دیگر نتواند کمکهای مالی و نظامی افزون بر آنچه تا کنون داده ، در اختیار حکومت ایران بگذارد.

۱۷۲- از مستر نورمن به لرد کرزن ۶ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن نظرات رؤسای هیئتهای مالی و نظامی بریتانیا در ایران (مشر آرمیتاژ اسمیت و ژنرال دیکسن) را به اطلاع لرد کرزن رسانده است .

۱۷۳- از لرد کرزن به مستر نورمن ۶ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند که تلگرافی است خصوصی و بی شماره، لرد کرزن از مستر نورمن خواهش می‌کند در آتیه این همه تلگرافات بی دریغ مخا بره نکنند و از طول و تفصیل آنها بکاهد .

۱۷۴- از لرد کرزن به مستر نورمن ۷ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند لرد کرزن به مستر نورمن اطلاع می‌دهد که وزارت جنگ بریتانیا در شرف ارسال دستور رسمی به این مضمون برای فرمانده کل قوای بریتانیا در عراق است ، تا موقعی که وضع عراق آن چنان بحرانی نشده که احضار کلیه قوای نظامی انگلوس را از ایران توجیه نماید ، در گردان لژیونهای نظامی بریتانیا (مستقر در شمال ایسران) باید کماندن در آنجا باقی بمانند.

۱۷۵- از مستر نورمن به لرد کرزن ۸ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند وزیر مختار از لرد کرزن اجازه می‌خواهد تلگرافی مورخ ۳۱ ژوئیه ایشان (موضوع سند شماره ۱۶۹) را عیناً به نظر مشیرالدوله نرساند چون اطلاع بر مضمون آن تلگراف باعث خواهد شد که رئیس الوزراء پیکر نکه استعفا بدهد و این استعفا اثر بسیار بدی در اوضاع داخلی

ایران خواهد بخشید .

۱۷۶ - از مستر نورمن به لرد کوزن ۹ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به یکی از دستورالعمل‌های قبلی لرد کوزن (موضوع سند شماره ۱۷۱) عقیده خود را در این باره که چگونه می‌توان تعهدات مالی و نظامی بریتانیا را در ایران تقلیل داد به اطلاع لرد کوزن می‌رساند که عبارت است از حمایت از کابینه مشیرالدوله ، و در تأیید نظر خود دلیل می‌آورد که حکومت انگلستان در حال حاضر در چنان موقعیت بیرومتدی نیست که بتواند خواستهای خود را به دلخواه به دولت ایران بفولاند مگر اینکه آماده باشد در صورت لزوم نیروی نظامی بکمر بند . وی از رئیس خود اجازت می‌خواهد به جای تلگراف تهدید آمیز فوق (موضوع سند شماره ۱۷۱) پیامی دوستانه حاکی از همدردی و همشیرالدوله ابلاغ کند .

۱۷۷ - از مستر نورمن به لرد کوزن ۱۱ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن با اشاره به نظرات رئیس هیئت نظامی بریتانیا در ایران (ژنرال دیکسن) که قبلاً متعابره شده بوده (موضوع سند شماره ۱۷۲) این بار نظرات مستشار کل دارائی (مستر آرمیتاژ - اسمیت) را به اطلاع لرد کوزن می‌رساند . شخصی اخیر ، با اشاره به مضمون تلگراف مورخ ۳۱ ژوئیه (موضوع سند شماره ۱۵۴) که در آن استعفای قریب الوقوع خود را به لندن اطلاع داده بود ، اکنون به استحضار مقامات دولت بریتانیا می‌رساند که در حال حاضر به تقاضای دولت ایران رسیده که اشکل وضع کنونی اش را رفع می‌کند به این معنی که قرار است به عنوان فرستاده مخصوص دولت ایران به لندن اعزام گردد و مذاکرات موق میان حکومت ایران و شرکت نفت ایران و انگلیس را به پایان برساند . آرمیتاژ اسمیت ضمناً دلیل خود را برای پشتیبانی از حکومت مشیرالدوله به اطلاع لرد کوزن می‌رساند و اظهار امیدواری می‌کند که مسئله لشکر قزاق به زودی حل گردد .

۱۷۸ - از لرد کوزن به مستر نورمن ۱۳ / اوت / ۱۹۲۰

در این بند وزیر خارجه بریتانیا با اشاره به دو فقره تلگراف مستر نورمن

(موضوع اسناد ۱۷۵ و ۱۷۶) به وی اطلاع می‌دهد: حکومت انگلستان هیچ مایل نیست کابینه کنونی را متزلزل یا واژگون سازد اما در ضمن انتظار دارد این کابینه تمهداتی را که برگردن گرفته ایفانماید و قرارداد ۱۹۱۹ ایران و انگلیس را بیش از انقضای ماه اکتبر به تصویب مجلس برساند. به قوای مستقر در قزوین و همدان دستور داده شده عجالتاً در مواضع خود باقی بمانند و فرمانده نورپر فورث اجازه اشغال مجدد منجیل را دریافت کرده است. با افزودن ماده متممی به قرارداد (که مدحت اعتبار قانونی آن را مشخص سازد) هیچ گونه مخالفتی نیست.

۱۷۹- از مستر نورمن به لرد کوزن ۱۸ / اوت / ۱۹۰

در این سند مستر نورمن اخباری را که به گوشش رسیده دایر بر اینکه دولت آمریکا و سرمایه‌داران آمریکائی مشغول اقداماتی برای دستیابی به دو فقره امتیاز نفت خوشناریا در شمال ایران هستند به اطلاع لرد کوزن می‌رساند و در خاتمه گزارش خود این نکته را نیز اضافه می‌کند که وزیر امور خارجه ایران (مشار السلطنه) شایعات حاکی از اعطاء وام به ایران (توسط دولت آمریکا) را تکذیب کرده است.

۱۸۰- از لرد کوزن به مستر نورمن ۲۱ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند لرد کوزن نظر وزیر مختار بریتانیا در تهران را به این موضوع جلب می‌کند که طبق اطلاعات دریافت شده در لندن، وزیر مختار ایران در واشنگتن به مقامات وزارت امور خارجه آمریکا اطلاع داده که حکومت ایران خیلی مایل است شرکت‌های آمریکائی برای گرفتن امتیاز نفت شمال ایران پیشنهاد شوند.

۱۸۱- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۶ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند که به صورت گزارش مفصل تلگرافی مختابره شده، مستر نورمن به لرد کوزن اطلاع می‌دهد که لشکر قزاق ایران مدارکی به‌چنگ آورده حاکی از اینکه حکومت آذربایجان شوروی در خیال حمله به ایران است. وزیر مختار (طبق این گزارش) از تقاضای فرمانده لشکر قزاق (خطاب به اولیای مسئول ایران) پشتیبانی کرده است. فرمانده مزبور از حکومت تهران خواسته است به حکومت آذربایجان شوروی اطلاع دهد که اگر

حملات آنها در خاک ایران ادامه پیدا کند ، منطقه منان اشغال خواهد شد. مستر نورمن در گزارش خود وضع سرزهای شمال غرب ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد و از لرد کوزن سؤال می‌کند آیا موقعیت انگلستان آن چنان قوی است که بتواند حکومت کمونیستی بادکوبه را وادار به فراخواندن نیروهای زمینی و دریائی اش از خاک ایران سازد ؟

۱۸۲- از مستر نورمن به لرد کوزن ۲۹ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند مستر نورمن به لرد کوزن اطلاع می‌دهد که شکست اخیر لشکر قزاق ایران در مدخل بندر گاه انزلی جداً ایجاب می‌کند که قوای بریتانیا هم‌تراز در منجیل (نورپوروث) به کمک ایرانیان بشتابد و از عبور نیروهای سرخ از جنوب البرز جلوگیری نماید. حوادث اخیر (طبق این گزارش) جای هیچ گونه تردید باقی نگذاشته که حکومت پالشو یکی روسیه پشت سر اقدامات اخیر حکومت آذربایجان شوروی بوده است.

۱۸۳- از لرد کوزن به سر. ۰۱ جنس (سفیر کبیر بریتانیا در واشنگتن)

۳۰ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند لرد کوزن با اشاره به تلگراف سابق سفیر از واشنگتن (موضوع سند شماره ۱۶۴) و تلگراف اخیر مستر نورمن از تهران (موضوع سند شماره ۱۷۹) اطلاعات مربوط به خرید سهام خوشتاریا (از طرف شرکت نفت ایران و انگلیس) را به اطلاع سفیر کبیر بریتانیا در واشنگتن می‌رساند

۱۸۴- از لرد کوزن به مستر نورمن ۳۰ / اوت / ۱۹۲۰

در این سند ، لرد کوزن با اشاره به تلگراف مورخ ۱۸ / اوت مستر نورمن (موضوع سند شماره ۱۷۹) به او دستور می‌دهد این موضوع را به اطلاع دولت ایران برساند که حکومت بریتانیا نظر آنها را دایر بر اینکه امتیاز نفت خوشتاریا پس از انقلاب اکثر در روسیه لغو شده است قبول ندارد و از حق شرکت نفت ایران و انگلیس که سهام خوشتاریا را به‌طور قانونی خریده است پشتیبانی می‌کند. در ضمن به شرکت نفت اطلاع داده شده است که دولت بریتانیا عیالاً صلاح نمی‌داند آنها امتیازات معدنی بیشتری در شمال ایران تحصیل کنند.